

OP IT MÊD

David L. White, 'Reasons to Think That Anglo-Frisian Developed in Britain', ANGLICA - An International Journal of English Studies 27 (2018), 5-31.

Ut in yn Poalen útjûn anglistysk tydskrift komt fan in auteur út Texas in bysûnder lûd: Friezen soene neffens him út Ingelân stamme. Sa't White yn syn ynliding ferdútst, is de hearskjende opfetting oer it grutte tal mienskiplikheden tusken it Ingelsk en Frysk dat it Anglo-Frysk ûntstien wêze soe foar de oerstek fan Germaanske stammen nei Ingelân, of yn 'e snuorje dêrnei, troch hannelskontakten. White wiist dus op in tredde mooglikheid: dat de mienskiplike taal him ûntwikkele yn Ingelân, en dat de lettere Friezen just emigrearre binne nei it kontinint.

Foar sa'n emigraasje jout er wat histoaryske oanwizings, mar de basis fan syn idee leit yn syn hypteze dat de ûnderskiedende eigenskippen fan it Anglo-Frysk ferklearre wurde kinne troch kontakt mei it Keltysk fan 'e oarspronklike befolking fan Ingelân. Hy jout arguminten út 'e morfology en de fonology, en ek noch út 'e etymology fan 'e Ingelske wurdjes *less* en *least*. White jout oars sels ek wol

Us Wurk 71 (2022), s. 198-204;
<https://doi.org/10.21827/uw.71.198-204>

ta dat syn riddenearrings hjir en dêr de spekulative kant neist binne; it is dan ek de fraach hoefolle neifolging oft syn fyzje krije sil.

(siebren dyk)

Abe de Vries, 'In drystmoedige Amos yn Sint Jabik. It skriuwerskip fan Wopke Jakobs de Jong', It Beaken 81 (2019), 143-170.

De njoggentjinde-iuwske auteur Wopke de Jong (1799-1852) is fierhinne ûnbekend bleaun en allinne dêrom al is it in goed ding dat Abe de Vries him yn dit artikel foar it fuotljocht bringt. Nei in biografyske ynliding besprekt De Vries syn wurk, dat yn it earstoan Hollânsktalich wie. It bestiet foar in moai grut part út oersettings út it Latyn, in taal dy't De Jong as skoaljonge fan 'e Grouster dûmny bybrocht wie. Syn frije Hollânske wurk is ek skeaun yn in frijwat ferheven styl. Dat feroaret as er op it Frysk oergiet, sa't ek syn publikaasjemedium it *Frysk Almanak* wat minder deftich is as de *Friesche Volksalmanak*. Ut syn kristlik leauwe wei pleitet er dan foar matiging en tefredenens, mar ek foar omtinken foar it lijen fan 'e lytse man.

(siebren dyk)

US WURK LXXI (2022) 199

Katarzyna Buczek, 'Frisian as an Endangered Language: An Overview', Academic Journal of Modern Philology 8 (2019), 41-50.

Yn in Poalsk tydskrift fine we in antwurd op 'e fraach oft it Frysk in bedrige taal is. Op basis fan sekundêre literatuer giet Buczek soks nei oan 'e hân fan mear of minder útwurke skalen dêr't jo de steat fan in taal oan ôflêze kinne. Se konkludearret dat it Frysk op bygelyks de skalen fan Fishman (GIDS) en in lettere útwreiding dêrfan (EGIDS) yn faze 2 sit, it provinsjale nivo ("The language is used in education, work, mass media, and government within major administrative subdivisions of a nation"). Buczek slacht dus in frijwat optimistyske toan oan en dat docht se foaral op grûn fan har histoarysk perspektyf; it stik is ek tagelyk in foech oersjoch fan 'e twa milennia eksterne Fryske taalskiednis.

(siebren dyk)

John Hines & Nelleke IJssennagger-van der Pluijm (útj.), Frisians of the Early Middle Ages. Woodbridge (2021), The Boydell Press.

Yn de skriftlike wjerslach fan in yn 2018 yn Ljouwert holden konferinsje oer Friezen yn 'e iere midsiuwen steane nei alle histoaryske bydragen ek twa artikels dêr't taal in rol yn spilet. Yn "Traces of a North Sea Germanic idiom in the fifth-eventh centuries AD" (pp. 339-373) wurdt troch Arjen Versloot in hiel soad oer de kop helle. It begjint der mei dat er

fonologyske fernijings yn it Ald-Ingelsk op 'en nij ynterpretearret, en dêrmei komme se sterk op dy yn it Aldfrysk te lykjen. Dat iepenet de wei nei in foech mienskiplike ûntjouwing, neffens Versloot benammen woarteljend yn yntinsive hannelskontakten. De mienskiplikens lit him ek sjen yn oerienkomstige plaknamme-suffiksen, runeyskripsjes en sieraaden. Tusken de bedriuwen troch wurdt ek noch oantoand dat it Noardfrysk fan 'e eilannen, nettsjinsteande de grutte ferskillen mei dat fan 'e fêste wâl, wier wol ta it Frysk rekkene wurde moat.

It artikel "Runic literacy in North-West Europe, with a focus on Frisia" (pp. 375-400) fan Tineke Looijenga is foaral in oersjoch fan 'e ûnderskate aspekten fan it úteinliks lytse tal oan objekten mei runeyskripsjes út Fryslân dat oerlevere is. In soad nijs liket it stik net te jaan, en dat kin ek hast net mei sa'n beheind databestân. Dêrneffens is it dan ek opfallend ta hokker libbene diskusje oft it oanlieding jout. Want it is in ekstra dat dizze kreas fersoarge bondel de neipetearen ek yn har hiele hear en fear werjout.

(siebren dyk)

Rients Aise Faber (útj.), Lang haw 'k net nei skoalle west. Teksten en fersen fan Jouwert Joutertsma (1857-1889). Loenen aan de Vecht (2021), Hispel [=Iduna-rige 12].

Yn tsjinstelling ta wat de lêste tiden yn Noardfryslân allegeare wol net bart, liket de tiid fan tekstútjeften yn

US WURK LXXI (2022) 200

Westerlauwersk Fryslân wat oer te wêzen. Mar hjir ha we wer ien, as nûmer 12 yn 'e Iduna-rige, dy't wijd is oan 'e literatuer fan 'e 19de iuw. Rients Faber tekenet foar de kar-út, de tekstbesoarging en de ynljeding. Jouwertsma, ôfkomstich fan Skearnegoutum en letter yn it smidsfak de kost fertsjinjend, skreau sawol proaza as poëzij; beide nimme yn it tekstpart kreas in helte yn. By it proaza is syn soldatetiid in wichtige ynspiraasje. De gedichten beskriuwe it doarpslibben en becommintariearje geregeldwei maatskiplike tastannen; Jouwertsma hearde net by it otterdokse folksdiel, en hy skode yn 'e lettere jierren fan syn eins mar koart libben op nei it soasjalisme. De teksten binne allegearre oerset yn 'e hjoeddeiske stavering. Hjir en dêr is yn in noat in wurdferklearring tafoege.

Yn syn ynljeding (p. 8-32) jout Faber in koarte libbensbeskriuwing en skilderet er de maatskiplike en literêre eftergrûn dêr't men Jouwertsma syn wurk tsjin lêze moat. Hy hie kontakten mei Waling Dykstra, en waard mei fjouwer gedichten ek opnaam yn Troelstra syn blomlêzing *It Jonge Fryslân*. De taheakken jouwe ûnder oare ynfintarisasjes fan syn literêr wurk, dêr't in part fan yn hânskrift bleaun is. Der is ek in list fan boeken dy't yn syn neilittenskip fûn binne. Alles meiinoar in oarwinst, dizze útjefte.

(siebren dyk)

Marco Mostert, 'The Frisian exception. Why are there hardly any traces of written Frisian from the eighth

and ninth centuries?', Journal of Medieval History 47 (2021), 597-610.

De auteur, heechlearar midsiuwske skiednis oan de Universiteit fan Utert, stelt yn dit artikel in nijsgjirrige fraach oan 'e oarder: wêrom ûntwikkele him yn de achtste en njoggende iuw yn it gebiet dêr't de Friezen wennen gjin skriuwkultuer, wylst dat wól it gefal wie yn de Angelsaksyske keninkriken en ek by de eastlike buorlju fan de Friezen, de Saksen? En dat wylst it Frysk in skoftlang faaks wol de *lingua franca* fan it Noardseegebiet west hat? It slagget Mostert lykwols net om op dy fraach in befredigjend antwurd te jaan. Folle fierder as dat de bewenners fan Frisia gjin kâns sjoen ha om har ta in 'unified' folk te ûntjaan, polityk net en ek taalkundich net, komt er net. Sels jout er ek al oan dat er net mear te bieden hat as "a meagre array of arguments". Sa sydlings kin noch opmurken wurde dat Mostert sa't it liket gjin weet hat fan de Aldfryske tekstfragminten dy't yn 2015 opdûkt binne en dy't op likernôch 1100-1125 datearre wurde. Hy ferwiist nammentlik noch nei de Fryske psalmfragminten út ca. 1200 as âldst oerlevere Aldfryske tekst.

(oebele vries)

Jan Fellerer, Robert Pyrah & Marius Turda (eds.), Identities in-between in East-Central Europe. London (2021), Routledge.

Yn in bondel oer idintiteiten yn Midden- en East-Jeropa komme ek haad-

stikken oer Noard- en Eastfryslân foar. De term ‘mismatching’, dy’t Temmo Bosse brûkt yn ‘e titel fan syn artikel “(Mis)matching linguistic, geographical and ethnic identities. The case of the East Frisians” (pp. 250-270), slacht op ‘e situaasje yn Eastfryslân, dêr’t “geografyske, lingwistyske en etnyske identiteiten” sa’t ‘t liket frijwat paradoksaal yn inoar omgripe. It is in lestich spul: wylst de bewenners fan it histoarysk-politike Eastfryslân har (Leechdútske) taal ‘Ostfriesisch’ neame en har tige bewust as ‘Ostfriesen’ fiele, dêr hawwe de Sealterlanners, de iennichsten yn ‘e regio dy’t noch in taal prate dy’t ta de Fryske taalfamylje rekkene wurdt, harsels lang net as Friezen sjoen. Beide moatte oars wer net betize wurde mei de ‘Friesen’ út ‘e ‘Landkreis Friesland’ om Wilhelmshaven hinne, dat lykwols geografysk besjoen skoan ta ‘Ostfriesland’ rekkene wurde kinne soe.

Om fet op ‘e tastân te krijen jout Bosse alderearst in oersjoch fan ‘e juridyske en geografyske útgangspunten dy’t foar de (East)Friezen en har talen jilde. De Friezen wurde yn ‘e *Framework Convention* as ‘ethnic group’ of ‘Volksgruppe’ oantsjut, grif in kompromistterm om de ideologyske strideraasje benammen yn Noardfryslân te omsilen en ien dy’t net kongruënt is mei Noardfrysk en Eastfrysk (Sealterfrysk), de beskerme talen dy’t yn it Jeropeesk Hânfest neamd wurde. De betizing docht fierders bliken oan ‘e niisneamde yngewikkelde geografyske en histoarysk-politike oantsjuttingen foar Eastfryslân en syn bewenners; de ‘Ostfriesen’

binne dêrby, alneigeraden út hoe’n eachweid oft se besjoen wurde, deselden dy’t ta it eardere foarstedom ‘Ostfriesland’ hearre of, wat rommer, ek de Friezen út ‘e Landkreis Friesland.

It giet Bosse der benammen om hoe’t oaren tsjin ‘e Sealterlanners oansjoen hawwe, mar ek hoe’t dy harsels besjoen hawwe. Hja hawwe ommers, yn ‘e Landkreis Cloppenburg wjend, nea ta it foarstedom Eastfryslân heard. De Sealterlanners hawwe har taal ek lang net as Frysk en harsels net as Friezen oantsjut, en waarden pas sûnt de midden fan ‘e 20ste iuw en ynearsten ek inkeld noch troch lju fan bûten as diel fan ‘e Fryske taalfamylje c.q. de Fryske Volksgruppe beskôge. Bosse giet de ûntjouwing fan it tawizen fan in Fryske identiteit troch oaren en letter ek troch de Sealterlanners sels nei oan ‘e hân fan útspraken fan Pyt Kramer, Marron Fort, Wilhelm Kramer, Marianne Evers en oaren. Omdat it Sealterlân geografysk (en religieus) yn it feangebiet in foech eilân wie en sa sawol fan it Mûnsterland as ek fan Eastfryslân ôfskaat wie, krekt dêrom seagen de Sealterlanners harsels net as (East)Friezen en namen se dy harren Leechdútsk ek net oer, wat sines dêrta dien hat dat se har taal bewarre ha. Yn ‘e lêste jierren is no krekt oarsom it Sealterlân de taal dy’t juridysk as Frysk erkend wurdt en dy’t dêrmei fan ‘e Sealterlanners Sealterfriezen makket. Dy rekkenje harsels ûnderwyls yn ‘t bûn mei de Westerlauwerske Friezen en Noardfriezen ta ‘de Friezen’ en wurde boppedat as stege en drege fertsjintwurd

US WURK LXXI (2022) 202

digers fan 'e saneamde Fryske frijheid ôfskildere.

As 'sub-culture' yn 'e betsjutting dy't Jan Fellerer en Robert Pyrah dêroan jouwe, binne de Sealterlanners net sa lyk te identifisearjen, sa skriuwt Bosse yn syn gearfetting. Dêrby hellet er in stik fan dy beiden út 2013 oan dêr't se dat konsept yn útwurke hawwe soene, mar dat is net yn 'e literatuerlist te finen. In typflater, tink. Bedoeld is grif in artikel út 2015, dat nei foaren komt as men nei it begryp 'sub-culture' siket.

Nils Langer stelt yn "Ethnic Identity in other nations' conflicts: Defining Frisianness in the 1920s" (pp. 271-286) de fraach oft dat konsept 'sub-culture' überhaupt wol "a useful addition to the scholar's toolbox" is. As bydrage ta dy diskusje bringt er de kasus fan 'e Noardfriezen op it aljemint. Ta dat doel jout er in koarte skets fan 'e skiednis fan 'e (Noard)-Friezen, dêr't er yn beklammet dat it Frysk nea ta de hegere domeinen trochkrongen is. Hy karakterisearret de (earste) Noardfryske beweging as in debat fan gelearden, dy't it der om begûn wie om arguminten foar in Fryske idintiteit te jaan. De skieding set er op 1920, it jier fan it referindum oer de grins tusken Denemarken en Dútslân. Langer giet fierders alle bekende eleminten bylâns, fan Christian Feddersen syn *Fünf Worte an die Nordfriesen* (1845) oant it striidpunt oft de Friezen no ta de Dútske stam hearre of dat se in nasjonale minderheid foarmje, en dêrmei ek hokker groep in affiniteit mei Denemarken hie. Langer beklammet dat beide partijen it dêrby op himsels wol iens

wurde koene oer de fraach wat de Friezen ta Friezen makke; de taal, hoewol mar troch in minderheid sprutsen, foarme it wichtichste skaaimerke. Hy beslút mei der op te wizen hoe dreech oft it is om algemiene útspraken oer etnyske groepen te jaan. Mei it begryp 'sub-culture' kin er dan ek net safolle.

(wendy vanselow)

Rolf H. Bremmer jr., 'Bilan des études sur le vieux-frison (1992-2021)', *Revue Germanique Internationale* 34 (2021), 93-117. <https://doi.org/10.4000/rgi.2805> (frij tagonklik).

Ien fan de njoggen bydragen oan it temanûmer "Les langues germaniques anciennes et leur philologie" fan it Frânsktalige tydskrift foar germanistyk *Revue Germanique Internationale* is fan de hân fan Rolf Bremmer. Wy fine dêryn in nei alle gedachten folslein oersjoch fan de stúdzjes oer it Aldfrysk dy't yn it tiidrek 1992-2021 ferskynd binne. Dat is fansels in nuttige oanfolling op Bremmer syn *A bibliographical guide to Old Frisian studies* út 1992. In Ingelsktalige ferzje fan dit artikel hat ûnder de titel "Taking Stock of Old Frisian Studies: 1992-2021" stien yn jiergong 70 (2021) fan *Us Wurk* (pp. 1-28).

(oebele vries)

Martijn Bentum, Louis ten Bosch, Henk van den Heuvel, Simone Wills, Dominique van der Niet, Jelske

US WURK LXXI (2022) 203

Dijkstra & Hans Van de Velde, 'A Speech Recognizer for Frisian/Dutch Council Meetings'. Yn: Proceedings of the Thirteenth Language Resources and Evaluation Conference (2022, June), 1009-1015.
<https://aclanthology.org/2022.lrec-1.107>

Spesjaal foar gemeenterieden, steaten en it wetterskip is der in spraak-werkenner boud. De gearkomsten fan dy organen kinne no ek ûndertitele wurde foar it Fryske part, dat benammen fan belang is foar d'ôve lju. De basis wie it korpus fan it projekt FAME!, mar dat wie grûndearre op radioprogramma's. Ien probleem wie dat it akûstysk synjaal fan gearkomsten lang sa helder net is. Hast fyftich oeren spraak is foar dit projekt transkribearre. Spesjale swierrichheden joegen gearsettings, ôfkoartings en wurden dy't yn it Frysk en Hollânsk gelyk útsprutsen, mar wol ferskillend stavere wurde.

(siebren dyk)

Zoha Bayat, Ruth Kircher & Hans Van de Velde: 'Minority language rights to education in international, regional, and domestic regulations and practices: The case of Frisians in the Netherlands', Current Issues in Language Planning 23 (2022), 1-21.
<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14664208.2022.2037291?needAccess=true>

Dit artikel ûndersiket de tastân fan it ûnderwiis yn it Frysk yn it ljocht fan ynternasjonale ferdraggen en rjoch-

ten, lykas it non-diskriminaasjebe-gjinsel. De klam leit dus op it juridyske aspekt. Der wurdt skerpe krityk levere op it stelsel fan frijstellers en op it feit dat de ûnderwiisdoelen foar it Frysk útklaaid binne. It oerbringen fan 'e ferantwurdlikheid nei de provinsje wurdt ek negatyf be-oardiele, omdat de ryksoerheid him sa foar syn ferantwurdlikheid wei-wynt en de provinsje boppedat ek net genôch juridyske hanfetten krigen hat om de boel goed regelje te kinnen. Dit artikel jout in hiel goed en breed oersjoch fan 'e problematyk en is op it stik oan skreaun. De earste auteur is in Iraanske, dy't no oan 'e universiteit fan Utert wurket. Hearre jo it ek ris fan in oar.

(siebren dyk)

Rolf H. Bremmer Jr, 'Reading Old Frisian laws as literature', Studia Neophilologica (2022). DOI: 10.1080/00393274.2022.2077830
(frij tagonklik).

Nei in koart oersjoch fan it Aldfryske tekstkorpus, dat benammen juridysk fan aard is, giet Bremmer neier yn op hoe't oant no ta sjoen is nei de literêre trêften dêrfan. Al yn 1816 wiisde Grimm op 'e literêre kwaliteiten fan guon fan dy teksten, en neffens Bremmer hat syn fyzje sûnt altyd liend west, oant en mei Oebele Vries syn haadstik oer Aldfryske literatuer yn 'e literatuerskiednis út 2006, dy't net sûnder betsjutting de (oerset) Aldfryske fraze *Zolang de wind van de wolken waait* meikrigen hat. Bremmer hâldt lykwols út dat it na-

venant grutte tal alliteraasjes yn ‘e teksten net wiist op in hege âldens dêrfan en dat se ek net oanbrocht binne om estetyske reden, mar krekt wol om de tekst makliker ûnthâlde te kinnen. Dat jildt ek foar guon libbene beskriuwings, dy’t nei syn ynsjoch der dus likegoed net binne foar de literêre skjintme. Sa hearre guon ornamentative eigenskipswurden neffens him ek earder ta it konvinsjonele taalgebrûk as dat se mei opsetsin fungearje as literêre ekspresje.

Fierders is it foar him gjin bewier dat guon literêre sjenres trochinoar lykje te rinnen, of dat oan guon beskriuwings gjin histoaryske werklikheid ten grûnslach leit. Krekt oarsom, hy pleitet der foar om de teksten, folle mear as oant no ta dien is, as fiksjeoneel te beskôgjen. En dêrmei wurdt de Aldfryske rjochts-literatuer ek mear literatuer yn ‘e itige sin. Bremmer syn wichtichste argumint is dat gâns juridyske teksten yn- of útlaat wurde troch stikken dy’t in fiksjeonele wize fan tinken sjen litte. Guon religieuze en imaginêre passaazjes passe ek yn dat ramt. Dy ferhaaleleminten hawwe ta doel om de lêzer te oertsjûgjen. Hy neamt fierders fenomenen as sprekwurden en riedsels dy’t it literêre karakter fuortsterkje.

Bremmer giet der dus foar yn ‘e pleit om it literêre yn ‘e Aldfryske teksten breder te lûken as in samling alliteraasjes en metafoaren. It komt der eins op del dat er wol dat der op in oare wize nei it Aldfryske korpus sjoen wurdt as dat oant no ta wenst wie.

(siebren dyk)

Jarich Hoekstra (útj.), Vuar de Vögert. En lüstig Komede bi Munskiin. Vuar Morkat's Winner. Kiel (2022), Frisistik/Nordfriesische Wörterbuchstelle, Christian-Albrechts-Universität [Estricken/Ålstråke 114].

Altyd nuttich, in tekstútjefte, en alhielendal by in kurieus stik as ditte. It giet om in toanielstik yn it Sölring, mei hjir en dêr ek snipeltsjes Heechdútsk en Wiedingharder Frysk. Haneling sit der kwealik yn, en de mar leafst 79 optredende persoanen meitsje ek dat it nea opfierd west hawwe sil. De auteur is ûnbekend en der is ek ûnwissichheid oer de datearring, al liket dy wol te wizen nei de jierren om 1870 hinne. De útjefte is fierhinne diplomatysk, nei in ôfskrift fan it hanskript dat by de Nordfriesische Wörterbuchstelle yn Kiel berêst; it orizjineel liket ferlern gien te wêzen.

Yn tsjinstelling ta wat de lêste jierren yn Noardfryslân wezânsje is, hat dizze útjefte gjin streekrochte oersetting op ‘e parallele side, mar moatte jo ûnbekende wurden opsykje yn in alfabetyske ‘Wörterverzeichnis’. Dat is oan ‘e iene kant wat lestich, mar it twingt jin tagelyk om te besykjen om sels út ‘e swierrichheden te kommen, en it is boppedat foar letter taalkundich ûndersyk in praktysk helpmiddel. Hoekstra wiist der yn ‘e ynliding op dat dit stik in riinske boarne is foar rûge taal en skelwurden. Der is boppedat in persoaneregister, dêr’t al dy opfierde persoanen mei help fan in stikman-nich genealogyske databanken fierhinne identifisearre wurde koene.

(siebren dyk)